

УДК 37.013.73

НЕСТЕРЕНКО Галина, д. філос. н., професор Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

АКСІОЛОГІЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ ТА ПЕДАГОГІКИ ГЕТЕРОГЕННОСТІ

Розкрито аксіологічний аспект філософії інклюзивної освіти в широкому значенні – як концепції включення до спільного освітнього простору представників різних гетерогенних груп. Проаналізовано роль цінностей педагога у реалізації принципу багатства різноманітності та толерантності як гармонії у різноманітності. Розглянуто приклади управління різноманітністю в університетах Європи.

Ключові слова: аксіологія, інклюзивна освіта, педагогіка гетерогенності, цінності, толерантність, гетерогенні групи.

Нестеренко Г. Аксиология инклюзивного образования и педагогики гетерогенности. Раскрыт аксиологический аспект философии инклюзивного образования в широком значении – как концепции включения в общее образовательное пространство представителей различных гетерогенных групп. Проанализирована роль ценностей педагога в реализации принципов богатства многообразия и толерантности как гармонии в разнообразии. Рассмотрены примеры управления многообразием в университетах Европы.

Ключевые слова: аксиология, инклюзивное образование, педагогика гетерогенности, ценности, толерантность, гетерогенные группы.

Постановка проблеми. Проблематика представленого дослідження пов'язана з інтеграцією до спільного освітнього середовища студентів, які відрізняються за найрізноманітнішими характеристиками: соціально-економічними (наприклад, статусом), психологічними чи поведінковими особливостями, культурними та ін. Це науково-практичне завдання є дедалі більш важливим сьогодні, причому не тільки для сфери освіти, але й для практики управління колективом будь-якої організації. Адже гомогенність людського колективу в умовах демократії – це міф, будь-яка людська спільнота (як студентська аудиторія, так і трудовий колектив підприємства) характеризується високим ступенем багатоманітності. Разом з тим, на сферу освіти в цьому питанні припадає первісне навантаження – адже навчити особистість позитивно приймати і взаємодіяти з Іншим необхідно якомога раніше. І якщо у вітчизняному освітньому середовищі, незважаючи на певні експериментальні зрушення, продовжує домінувати сегрегаційний підхід, то приклади освітніх систем інших країн, наприклад, Фінляндії, останні десятиріччя демонструють, що в одній групі можуть навчатись абсолютно різні учні, навіть із суттєвими психофізіологічними обмеженнями – і це сприяє успішності та конкурентоспроможності системи освіти в цілому [1].

© Нестеренко Г., 2016

ISSN 1727-9313. ВІСНИК КНТЕУ. 2016. № 2 53

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Широке тлумачення терміна "інклюзія в освіті" недостатньо представлене в науковій літературі, і серед наявних у цьому контексті праць в основному йдеться про роботи західних дослідників. Так, у праці "Поведінкові рішення для інклюзивного класу" [2] показано, що інклюзія поступово стає нормою в системі загальної освіти, більшість шкільних систем і громад тепер мають інклюзивні класи. Саме тому викладачі стикаються з поведінкою дітей, яку вони ніколи не спостерігали раніше. Автори Б. Ауне, Б. Берт і Р. Дженнаро [2] спробували пояснити, що робити, коли в дитини виявляється нестандартна поведінка у школі, в інклюзивному класі. На різних прикладах вони довели, що можливо пристосувати навчання до особистісних відмінностей і підтримувати сприятливі умови для всіх учнів, студентів, з різними моделями поведінки.

У праці "Дослідження поведінки для інклюзивної освіти" [3] розглянуто широкий спектр реальних життєвих ситуацій та способи, за допомогою яких викладачі вирішували проблему різноманітності в шкільному середовищі через вивчення процесів на основі принципів рівності та демократії. Ф. Армстронг і М. Моор проаналізували стратегії, фактори і умови для успішного включення груп представників таких гетерогенних груп, як: етнічні меншини, в тому числі біженці та особи, які шукають дітей; діти з аутизмом; студенти-гомосексуали; діти з проблемною поведінкою; студенти з важкими труднощами у навчанні; а також практики маргіналізації в освіті дорослих.

Автори праці "Найкращі практики для інклюзивного класу" [4] намагались створити "практичну, дружню-для-користувача, покрокову інструкцію" для педагогів як загальної, так і спеціальної школи. Ця інструкція містить науково обґрунтовані навчальні стратегії для різних галузей знань, у тому числі читання, письма і правопису, математики, науки і соціальних досліджень. Наголошено, що тільки спільна праця вчителів, батьків і фахівців школи можуть забезпечити успіх для всіх студентів в умовах гетерогенності. Підкреслено, що серед кроків і умов для встановлення співпраці є: ефективна комунікація, стратегія спільного навчання, обмін досвідом, навчання навичкам одне від одного, етична поведінка, довіра і повага в команді співпраці [4].

Цікавий приклад широкого тлумачення інклюзії наведено у праці "Навчання різноманітності в китайському класі" [5]. Концепція заснована на міжнародних тенденціях, у тому числі у багатьох країнах Південно-Східної Азії, які рухаються в бік інклюзивної освіти та особливих потреб, і включає розділи, присвячені обдарованості, консультуванню та управлінню поведінкою. Описана інклюзивна освіта в Азії, концепції інтеграції та культурного розмаїття з точки зору азійської аудиторії, і як вони відрізняються від західного тлумачення. Також проаналізовано освітні та соціально-емоційні потреби дітей в інклюзивному класі, різні гетерогенні групи і педагогічна робота з ними [5].

Проблематику організації навчання молоді та впровадження інклюзивної освіти відображено в працях таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як С. Андрійчук, Л. Будяк, О. Василенко, О. Гноєвська, О. Дікова-Фаворська, Т. Добровольська, С. Іноземцева, Є. Ісаєва, І. Калініченко, А. Колупаєва, І. Кузава, І. Лошакова, І. Макаренко, Л. Миськів, О. Рассказова, В. Синьов, В. Скрипник, Т. Соловйова, О. Ферт, О. Фудорова, М. Чайковський, Д. Шевченко, М. Шеремет, Д. Шульженко [6–11]. Закордонний досвід та можливості розвитку інклюзивної освіти для України аналізують Р. Безлюдний, М. Захарчук, Л. Нос, О. Ферт [12–13]. Правовий аспект впровадження інклюзивної освіти висвітлено такими дослідниками, як Л. Миськів, Н. Теплова [14] та ін.

Метою статті є пошук відповіді на фундаментальне питання: якими цінностями вирізняється інклюзивний підхід до освіти, що виводить нас у площину філософського осмислення цієї проблеми. Гетерогенність суспільства, відбиваючись на гетерогенності студентського колективу, стає найважливішою філософсько-педагогічною проблемою сьогодення.

Матеріали та методи. Основним емпіричним методом дослідження є аналіз документів, зокрема, веб-сайтів університетів країн Європейського Союзу, педагогічної Конституції Європи, наукових праць за проблематикою, результатів соціологічних досліджень *PISA*. Основні методи теоретичного дослідження: порівняльного аналізу, розрізнення, узагальнення, екстраполяції, систематизації.

Результати дослідження. Сьогодні вчитель чи викладач, проходячи в студентську (учнівську) аудиторію, потрапляє в абсолютно неоднорідну групу. Часто в одному класі є як обдаровані діти, так і діти з особливостями психофізіологічного розвитку, з неблагополучних сімей або ж з родин мігрантів/іноземців. Освітнє середовище набуває все яскравіших різноманітних рис, неоднаковості – гетерогенності в повному сенсі цього терміна. Так, результати досліджень *PISA* 2003 та 2006 демонструють, що зміни в освітній системі, обумовлені родинними обставинами мігрантів, соціально-економічним контекстом та міграційними процесами в цілому, не лише впливають на успішність учнів, але й у сукупності детермінують її навіть більше, ніж сама школа [15, с. 20].

Причому міграція – тільки один аспект різноманітності студентської аудиторії в європейській освітній практиці. Існує багато інших гетерогенних груп студентів, робота з якими вимагає особливого підходу. До них належать: обдаровані студенти, студенти із соціально неблагополучних сімей або з поведінковими проблемами, діти з обмеженими можливостями (з інвалідністю). Незалежно від особливостей їх розвитку, кожен з них має право навчатись у будь-якому навчальному закладі, право на доступ до всіх типів освітніх послуг і, що не менш важливо, інші студенти також мають право на різноманітність, тобто не мають бути змушеними до гомогенної, "рафінованої" комунікації.

Таким чином, ключовим об'єктом цієї статті є педагогіка гетерогенності – як інклюзія в освіті в широкому розумінні. Це важливе уточнення, оскільки у вітчизняних розвідках термін "інклюзія в освіті" або "інклюзивна освіта" найчастіше використовується у вузькому сенсі – як інтеграції до освітнього середовища дітей з особливими потребами, тобто з обмеженими психофізіологічними можливостями. Зазвичай, цю групу часто відносять до найбільш уразливої, такої, що потребує спеціалізованих компетенцій від педагога. З іншого боку, успішна педагогічна робота з дітьми із будь-якими відмінностями, не тільки психофізіологічними, але й соціальними, економічними чи культурними, також потребує специфічних компетенцій від викладача, але передусім – здатності до ціннісного сприйняття і недискримінації. І немає різниці, з якими особливостями студент/учень, якщо у педагога домінують цінності монологічності, сегрегації, бажання працювати з гомогенним колективом.

Незважаючи на потребу в поширенні інклюзивної освіти як інтеграції представників усіх гетерогенних груп до спільного освітнього середовища, недостатньо розкритим лишається саме аксіологічний контекст проблеми, дещо окреслений вище: які ціннісні орієнтації та ставлення педагога і студентів уможливають встановлення інклюзивної атмосфери в навчальній аудиторії – такої атмосфери, яка б сприяла розумінню, сприйняттю Іншого і налагодженню бажання взаємопізнання та відносин кооперації.

Аналізуючи аксіологію освіти, передусім слід визначити, що сама освіта є не лише соціальним явищем та інститутом, а й самостійною цінністю. Категорія "цінність" дає змогу розкрити внутрішню сутність освітнього процесу через взаємозв'язок особистості та суспільства, сформулювати моральні принципи, культуру, орієнтувати на самореалізацію. Інститут освіти як *державна цінність* відіграє важливу роль у розповсюдженні ідеологічних настанов розвитку країни. *Суспільна цінність* освіти полягає у підготовці освічених фахівців, відтворенні інтелектуального й культурного потенціалу суспільства. *Особистісну цінність* системи освіти характеризує людинотворча функція, що закладає фундамент духовної та професійної реалізації.

Поширення ідеї інклюзивності у суспільній свідомості й практиці має значення і для соціуму, і для кожної окремої особистості. Ідея педагогіки гетерогенності та інклюзії (педагогіки *Diversity*) є компонентом загальної орієнтації сучасного світу на цінності гуманізму, людяності, справедливості, рівності, миру, толерантності, самоцінності кожної особистості.

Багатоманітність, гетерогенність – це характерні особливості, які визначають конкретні шляхи реалізації творчого потенціалу учня, в тому числі культурні, етнічні, релігійні, соціально-економічні. Зокрема, відпрацюванню цих ідей присвячено Спільний європейський проект

TEMPUS–543873 – "Підготовка педагогів та освітніх менеджерів до роботи з гетерогенними групами і організаціями", в якому бере участь і команда з Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Концептуально проект виходить із ціннісної настанови, що багатоманітність і гетерогенність соціальних груп є не проблемою, яка ускладнює розвиток колективу, а багатством. Жодне суспільство не може дозволити собі не використовувати потенціал багатоманітності [16].

Інклюзія, інклюзивне суспільство, інклюзивна освіта є дуже широкою концепцією. Інклюзія означає повноцінне включення дитини в студентський (учнівський) колектив, атракцію до навчального процесу, прийняття і позитивне ставлення як до навчання, так і до комунікації у групі.

Інклюзія – це і філософія, і ставлення, і практика активного управління багатоманітністю. Це цінності рівного і справедливого доступу кожного індивіда до успішного навчання, набуття як професійних, так і соціально-особистісних компетенцій, розвитку впевненості в собі. Це інтеграція кожної дитини до всіх аспектів і сфер шкільного (університетського) життя. Цінувати кожного учня – базовий принцип, етика турботи і єдності – лейтмотив корпоративної культури інклюзивного закладу освіти.

Гетерогенність виявляється не тільки у соціальних, а й в індивідуально-психологічних особливостях суб'єктів освітнього середовища. Проте це не стає перешкодою для успішного навчання, а навпаки – наповнює процес різноманітними смислами і підсилює освітній ефект. Адже наявність в одній аудиторії представників різних груп означає, що кожен з них має своє унікальне багатство (розумове, фізичне, духовне), яке, інтегруючись, обумовлює колосальне зростання потенціалу групи в цілому. Сутністю викладання в умовах багатоманітності стає відкритість до інших цінностей, їх активне сприйняття у толерантному діалозі з власними цінностями.

Загальносвітова орієнтація на одвічні цінності людяності й добра посилюється ще й такими загальносвітовими тенденціями: світова криза початку XXI ст., що призвела до погіршення добробуту багатьох громадян; посилення міграційних процесів, що з кожним роком зумовлює все більше переміщення народів і націй, але не знімає первісного негативного ставлення корінних мешканців до "чужого"; зростання міжнародного тероризму, яке також посилює ксенофобію. Ці процеси впливають на весь світ та освітні системи усіх країн. Тому концептуалізація й поширення цінностей єдності та неконфронтаційних взаємин необхідні сьогодні кожній країні, кожній нації для захисту себе від самознищення.

Очевидно, що тільки засобами масової, стандартизованої системи освіти можна найефективніше популяризувати і поширювати цінності єднання, багатоманітності, гуманізму. Концепція широкої інклюзії

в освіті відповідає цьому вектору. Саме тому в європейських країнах актуалізується низка питань, пов'язаних з цілями, цінностями і компетенціями педагога.

Чи має сучасний педагог стійку ціннісну настанову на отримання професійних компетенцій у сфері інклюзивної освіти? Чи готовий він до включення кожної дитини в рівноправний освітній процес? Звісно, це не просто, і в умовах гомогенності студентської аудиторії працювати простіше. Проте сьогодні під впливом процесів глобалізації та активних міграцій спостерігається колосальне посилення національно-культурної гетерогенності, яку неможливо елімінувати. Європейський Союз є яскравим свідченням багатства в різноманітності. Полікультурна, етнонаціональна різнобарвність створює унікальну картину і особливо наголошує на такому аспекті гетерогенності, як мова і культура представників різних країн, а де культура – там і потенційна різниця в цінностях. За таких умов роль учителя в поширенні цінностей відкритості й толерантності, інклюзії і багатства різноманітності – колосальна.

Головними характеристиками, якими має відзначатись культура педагога для поширення ціннісної орієнтації на успішну інклюзію, є: цінності толерантності та багатоманіття, чуйності та емпатії, співробітництва та взаємодії, творчості та креативності, мотивації на позитивний конструктивний полілог для взаємного збагачення і взаємної допомоги.

Як підкреслює Т. Скубашевська, "толерантність" – це категорія для позначення зовсім не пасивних явищ, ознак і відчуттів. Толерантність – не тільки повага до чужих, це також така позиція людини, що припускає розширення кола особистісних ціннісних орієнтацій за рахунок конструктивної та позитивної взаємодії з іншими. Так, у поняття толерантності закладається підтекст збагачення новим, іншим культурним надбанням, соціальним досвідом. Своєрідність цього визначення не зводиться до відвертого прагматизму, тому що толерантні відносини можливі тільки на основі безкорисливого прийняття іншої людини, незалежно від її культурного і соціального рівня. Тому толерантність характеризує "терпиме ставлення до інших людей як носіїв певної культури, незалежно від їх етнічної, національної або культурної приналежності, терпиме ставлення до іншого роду поглядів, вдач, звичок стосовно особливостей різних культурних груп або їх представників, що виражається в прагненні досягти взаємної поваги, розуміння й узгодження різнорідних інтересів і точок зору без застосування тиску, переважно методами роз'яснення і переконання" [17].

У Декларації принципів толерантності ЮНЕСКО толерантність дуже влучно визначена як "повага, прийняття і висока оцінка багатой різноманітності наших світових культур, форм вираження і шляхів людського буття. Вона виховується знанням, відкритістю, комунікацією і

свободою думки, совісті і вірувань. *Толерантність є гармонія в різноманітності*" (курсив мій – Г. Н.) [18, с. 9].

Усе це дуже тісно пов'язано з гетерогенністю і з концепцією педагогіки багатоманітності, інклюзії кожного унікального учня до єдиного ціннісного середовища. І дуже важливо, що процеси інклюзії мають не лише теоретично-ціннісну, але і прагматичну користь для індивіда, групи, суспільства в цілому. *Переваги, які надає інклюзивна освіта:*

- продуктивність особистості та групи зростає, якщо використовується потенціал багатства різноманітності в групі;
- успіх особистості та групи стає більш можливим, якщо індивід розуміє всі особливості "іншого" у своєму оточенні, бажає та вміє знаходити з ним спільну мову, виконувати спільні завдання на погодженій аксіологічній основі;
- така особистість і група стає більш конкурентоспроможною, що підвищує конкурентоспроможність суспільства в цілому;
- гуманістичні пріоритети підвищують ефективність комунікації;
- за допомогою інклюзивної освіти і виховання толерантності в молодого покоління створюється конкуренція агресивному середовищу, яке несумісне з позитивною орієнтацією молоді;
- знижується рівень ксенофобії у суспільстві в цілому.

Філософія інклюзії ґрунтується на рівних правах кожного індивіда, його особистої свободи, можливостей вибору й доступу. Інклюзивне суспільство дає можливість кожному члену соціуму робити свій вибір з усіх аспектів повсякденного життя. Натомість таке суспільство використовує потенціал усього різноманіття своїх членів, багатство їх знань, умінь, навичок, здатностей, ціннісних настанов, переконань, вірувань тощо. Спираючись на цінності демократії, рівності та справедливості, інклюзивне суспільство – це прагнення *надати впевненості у своїх силах* абсолютно кожній дитині: і обдарованій, і з соціально-неблагополучної родини, і з поганим знанням державної (як нерідної) мови, і дитині з інвалідністю. Саме тому інклюзивне суспільство є успішним, у ньому особистість розвивається як демократична, толерантна, творча, здатна до сприйняття ціннісних систем інших народів і культур, відкрита до спілкування та співпраці.

Тільки засобами системи освіти й виховання під силу поступово подолати неготовність соціуму до прийняття ідеї широко інтегрованого навчання гетерогенних груп учнів – коли в одному класі навчається і дитина-інвалід, і дитина з родини мігрантів. Адже сьогодні часто можна спостерігати такі явища, як несхвалення батьками "звичайних" учнів (і педагогами також) спільного навчання змішаних груп дітей (здорових і з особливостями психофізіологічного розвитку, благополучних і з девіантною поведінкою тощо) [19, с. 292].

Західноєвропейські університети активно посилюють цей просвітницький вплив за допомогою практичної реалізації ідей менеджменту багатоманітності та інтернет-сервісів [20]. Наприклад, в університеті Дуйсбурга-Есена розроблено і функціонує інтернет-портал "*Diversity-Portal*", представлений розділами відповідно до категорій різноманітності: *Gender-Portal*, *International/Intercultural*, *Handicapped portal*, *Region-Portal* тощо [21]. В університеті Бремен менеджмент багатоманітності пов'язують з ідеями антидискримінації, інтернаціоналізації, рівності шансів і міжкультурністю [22]. В університеті Гейдельберг ідеї багатоманітності проголошуються в самому девізі навчального закладу: "*SEMPER APERTUS*" – "завжди відкритий" і передбачають "відкритість для ідей і людей будь-якої статі, віку, походження та віросповідання". Робиться акцент на креативність багатоманітності і до цілей менеджменту багатоманітності відносять використання креативного потенціалу багатоманітності і рівних шансів в освіті [23]. Також і Віденський педагогічний університет зосереджує сьогодні всю свою увагу на проблемах культурної та мовної багатоманітності, свідомому оволодінні іноземними мовами тощо [24, с. 12].

Поняття *Managing of Diversity (Diversity Management)* уже увійшло не тільки в інтернет-середовище, але й у практику роботи західноєвропейських організацій та університетів, його мають опанувати і системи освіти східноєвропейських країн. Як зазначає науковець з Австрії Г. Ковар, *Managing of Diversity* – управління відмінностями означає стратегічну роботу над багатоманітністю і різноманітністю, і є сьогодні центральною вимогою для будь-якої організації. Ще у 2004 р. в рамках Європейського року рівноправ'я опубліковано коротку інструкцію з питань менеджменту різноманітності та багатоманітності. Проте в цій науково-практичній дискусії система освіти, особливо шкільної, поки що "представлена досить стримано" [25]. Хоча мало б бути навпаки.

У цьому ж контексті важливим кроком є розробка Педагогічної конституції Європи, яка передбачає визначення єдиної ціннісної та методологічної платформи підготовки нового учителя для Об'єднаної Європи XXI ст. Зокрема, в Педагогічній конституції Європи проголошено, що сьогоднішній об'єднавчий процес на теренах Європи потребує "формування сучасного суб'єкта європейської життєдіяльності – людини, здатної до співжиття у полікультурному суспільстві у мирі і злагоді, за принципами свободи, гуманізму і справедливості", і що реалізація цієї історичної місії неможлива без учителя – одного з ключових суб'єктів позитивних змін. Підкреслюється, що основними педагогічними цінностями є: толерантність, демократія, миролюбство, екологічна безпека, права людини і солідарність, милосердя і совість, відповідальність, а толерантність є діяльнісною цінністю європейської спільноти.

У Педагогічній конституції Європи ідея гетерогенності і практичної інклюзії неявно (але змістовно) прописана в усіх базових настановах. Принципи людиноцентризму і доступності є першими в списку філософсько-методологічних принципів сучасної педагогічної освіти. А серед основних компетентностей, якими має володіти вчитель XXI ст., – компетентність справедливості та емпатія (здатність розуміти переживання учня чи студента та співпереживати під час спілкування). Підкреслюється, що "підготовлений на такій ціннісній основі новий учитель повинен бути здатним до "стирання" образу іншого як "ворога"; формування толерантності, зваженості і миролюбності; ... виховання поваги до прав людини, демократії і солідарності; співпраці з представниками різних релігійних конфесій" [26].

Таким чином, педагог стає головним суб'єктом реалізації ідей педагогіки гетерогенності та багатоманітності, а це є першим кроком до побудови інклюзивного суспільства. Тому на основі освітніх впливів поступово може бути напрацьована політична платформа для переосмислення багатоманітності як потенціалу і багатства, а мультикультурність та багатоманітність стають не абстрактними цінностями, а практичною політико-філософською позицією.

Висновки. Аксіологічний вимір педагогіки гетерогенності та розвитку інклюзивного освітнього середовища тісно корелює із загальнолюдськими цінностями, а, з іншого боку, відповідає найактуальнішим загрозам сучасного світу. Однак практика реалізації інклюзивної освіти демонструє початковий етап і навіть недостатнє теоретичне опрацювання цієї концепції. Прийняття гетерогенності та управління нею, набуття компетенцій успішної роботи в гетерогенному середовищі з виявленням унікального потенціалу кожного індивіда для спільного успіху команди є важливим актуальним завданням.

Перспективи подальших розвідок з цієї проблематики базуються на практико-орієнтованому аналізі принципів і технологій розвитку педагогіки гетерогенності та поширення концепції інклюзивної освіти в широкому значенні. Серед найактуальніших аспектів – дослідження викладацьких та управлінських компетенцій для роботи в гетерогенному колективі, аналіз шляхів і методів розвитку інклюзивного середовища та корпоративної культури закладу освіти, розробка технологій консультування усіх учасників освітнього процесу для спільної успішної роботи з гетерогенними групами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шульга Н. Лише розумні виграють війни, долають кризи, забезпечують розвиток [Електронний ресурс] / Н. Шульга // Хрещатик. — Режим доступу : <http://www.kreschatic.kiev.ua/ua/4650/art/1429126085.html>.
2. Aune B. Behavior solutions for the inclusive classroom: A handy reference guide that explains behaviors associated with autism, Asperger's, ADHD,

- sensory processing disorder and other special needs / B. Aune, B. Burt, P. Gennaro. — Texas : Future Horizons, 2010. — 150 p.
3. *Action research for inclusive education: Changing places, changing practices, changing minds* / F. Armstrong, M. Moore (eds.). — London and New York : Routledge Farmer, 2004. — 160 p.
 4. *Best practices for the inclusive classroom* / R. T. Boon, V. G. Spencer (eds.). — Waco, Texas : Prufrock Press Inc., 2010. — 342 p.
 5. *Learning Diversity in the Chinese classroom: Contexts and Practice for Students with Special Needs* / Sh. N. Phillipson (ed.). — Hong Kong University Press, 2007. — 520 p.
 6. Гноевская О. Ю. Специфика работы педагога с родителями в условиях образовательной интеграции / О. Ю. Гноевская // Академик Тулеген Тажибаев – основатель психологической и педагогической науки в Казахстане : материалы междунар. науч.-практ. конф., посвященной 80-летию профессора Жолмухана Туркпенулы, 21 нояб. 2014 г. ; гл. ред. С. Ж. Пралиев. — Алматы : КазНПУ имени Абая ; изд-во Улагат, 2014. — С. 28–33.
 7. Гноевська О. Ю. Інтеграція як професійний розвиток // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки) : зб. наук. пр. / О. Ю. Гноевская ; за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. — Вип. IV. — Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2014. — С. 48–56.
 8. Колупасва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи / А. А. Колупасва. — К. : Самміт – Книга, 2009. — 272 с.
 9. Шеремет М. К. Логотерапевтична робота з аутичними дітьми / М. К. Шеремет, Д. І. Шульженко // Наук. часопис НПУ імені М. П. Драгоманова : зб. наук. праць. — К. : НПУ імені М. П. Драгоманова. — 2014. — Вип. 26. — С. 272–278. — (Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія).
 10. Шульженко Д. І. Особливості інклюзивної форми освіти учнів із затримкою психічного розвитку / Д. І. Шульженко // Наук. часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. — 2013. — Вип. 23. — С. 415–420. — (Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія).
 11. *Актуальные проблемы коррекционной педагогики и психологии* : сб. науч. тр. / под общ. ред. В. Н. Синева, Л. А. Дружининой. — Київ : ДІА. — 2015. — 314 с.
 12. Безлюдний Р. О. Виховні технології розвитку життєвої компетентності підлітків з особливими потребами в США : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.07 / Р. О. Безлюдний. — Умань : Б.в., 2012. — 20 с.
 13. Захарчук М. Аналіз системи підготовки педагогів інклюзивної школи у США / М. Захарчук, Ю. Закаулова // Наук. вісн. Мелітополь. держ. пед. ун-ту імені Богдана Хмельницького. — 2014. — № 12. — С. 21–28. — (Серія : Педагогіка).
 14. Миськів Л. І. Інклюзивна освіта України: особливості впровадження / Л. І. Миськів // Україн. часопис міжнар. права. — 2013. — № 3. — С. 121–125.
 15. *Shadoian-Gersing V. Educating teachers for diversity: meeting the challenge* / V. Shadoian-Gersing // Values of cultural diversity as a factor of the development of modern school. Role and competences of the teachers, principals and teacher trainers : materials of the International Conference. — SPb : SPbAPPO, 2011. — P. 20–23.

16. Грауманн О. Гетерогенность как педагогическая проблема / О. Грауманн, М. Певзнер // Инклюзивное образование: проблемы и перспективы : сб. науч. тр. по материалам междунар. науч.-практ. конф., (19–21 мая 2014 г.) / сост. Е. В. Иванов ; НовГУ им. Ярослава Мудрого. — Великий Новгород, 2014. — С. 6–13.
17. Скубашевська Т. Проблема толерантності у зрізі міжкультурного діалогу / Т. Скубашевська // Практична філософія. — 2004. — № 4. — С. 108–113.
18. *Declaration of Principles on Tolerance* (adopted by the General Conference of UNESCO at its twenty-eighth session in Paris, on 16 November 1995). — Retrieved from : <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001518/151830eo.pdf>.
19. Реут В. Г. Методика исследования уровня профессиональной готовности педагогов к работе с гетерогенными группами учащихся / В. Г. Реут // Инклюзивное образование : проблемы и перспективы : сб. науч. тр. по материалам междунар. науч.-практ. конф., (19–21 мая 2014 г.) / сост. Е. В. Иванов ; НовГУ им. Ярослава Мудрого. — Великий Новгород, 2014. — С. 292–299.
20. Ушанова И. А. Менеджмент многообразия в медиатизированной академической среде / И. А. Ушанова // Инклюзивное образование: проблемы и перспективы : сб. науч. тр. по материалам междунар. науч.-практ. конф., (19–21 мая 2014 г.) / сост. Е. В. Иванов ; НовГУ им. Ярослава Мудрого. — Великий Новгород, 2014. — С. 203–208.
21. *Diversity Management*. Retrieved from : Duisburg-Essen University official web-site : https://www.uni-due.de/en/diversity_management.php.
22. *Diversity @ University Bremen*. Retrieved from : Bremen University official web-site: <http://www.uni-bremen.de/diversity.html>.
23. *Diversity Management*. Retrieved from : Heidelberg University official web-site : http://www.uni-heidelberg.de/excellenceinitiative/institutionalstrategy/diversity_management.html.
24. Hackle D. Cultural and Linguistic Diversity in Australian schools / Reactions and Changes in Teacher-Training / D. Hackle // Values of cultural diversity as a factor of the development of modern school. Role and competences of the teachers, principals and teacher trainers : materials of the International Conference. — SPb : SPbAPPO, 2011. — P. 11–14.
25. Kowar G. Vielfalt als Potential und Herausforderung: Was Braucht die Bildung? / G. Kowar // Values of cultural diversity as a factor of the development of modern school. Role and competences of the teachers, principals and teacher trainers : materials of the International Conference. — SPb : SPbAPPO, 2011. — P. 6–10.
26. Педагогічна конституція Європи [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.argue.org/index.php/en/journal-european-pedagogical-studio/pedagogical-constitution-of-europe>.

Стаття надійшла до редакції 09.02.2016.

Nesterenko G. Axiology of inclusive education and pedagogy of heterogeneity.

Background. *The need for inclusion of all students that are different in a wide variety of characteristics: socio-economic or physiological, psychological or behavioral, cultural or genetic and others, into the common educational environment is urgent. This is an initial task of the education sector, in fact it's necessary to teach personality positively accept and understand the values of another, interact with them as soon as possible.*

Analysis of recent research and publications showed that a broad interpretation of the term "inclusion in education" is under-represented in the scientific literature, and value measurement of complex issues is not disclosed among the existing works in this context.

The aim of the article is to search answers to the fundamental question: what values features inclusive approach to education that takes us into the sphere of philosophical understanding of the problem.

Materials and methods. The study used methods of document analysis, comparative analysis, differentiation, generalization, extrapolation and systematization.

Results. Inclusion is both philosophy, attitude and practice of active diversity management. These are values of equal and fair access of every individual to successful learning, acquiring both professional, social and personal competencies and confidence. This is integration of every child in all aspects and areas of the school (university) life. Valuing each student – a basic principle, ethics of caring and unity – is keynote of the corporate culture of inclusive educational institution.

Heterogeneity is not only social, but also individual psychological characteristics of the educational environment. However, this does not an obstacle to successful learning, but rather fills the process with a variety of meanings and enhances the educational effect. Indeed, the presence in one audience members of various groups means that each has its unique value (mental, physical, spiritual), integrating which causes enormous growth potential of the group as a whole. The essence of teaching in terms of diversity is an openness to other values, perceiving them tolerantly in active dialogue with own values.

The teacher becomes the main subject of implementing ideas of pedagogy of heterogeneity and diversity, and this is the first step to building an inclusive society. The main characteristics of teacher's culture to use value orientation for successful inclusion should be values of tolerance and diversity, sensitivity and empathy, cooperation and collaboration, creativity, motivation for positive constructive polylogue for mutual enrichment and help.

Conclusion. Axiological dimension of pedagogic of heterogeneity and inclusive educational environment development are closely correlated with human values, and on the other hand, meet the most urgent threats to the modern world. However, the practice of inclusive education implementation shows the initial stage and even the lack of theoretical elaboration of this concept. The adoption of heterogeneity and managing it, acquisition of competencies of successful work in a heterogeneous environment with the discovery of the unique potential of each individual team to mutual success is important.

Prospects for further research on this issue are based on practice-oriented analysis of the principles of pedagogy and technology of development of pedagogics of heterogeneity and implementation of the concept of inclusive education in the broadest sense. Among the most pressing issues are the study of teaching and managerial competencies to work in a heterogeneous team, analysis of the ways and methods of inclusive environment and corporate culture of educational institution, developing technology of consulting all participants in the educational process for joint success with heterogeneous groups.

Keywords: axiology, inclusive education, pedagogy of heterogeneity, values, tolerance, heterogeneous groups.

REFERENCES

1. Shul'ga N. Lyshe rozumni vygrajut' vijny, dolajut' kryzy, zabezpečujut' rozvytok [Elektronnyj resurs] / N. Shul'ga // Hreshhatyk. — Rezhym dostupu : <http://www.kreschatic.kiev.ua/ua/4650/art/1429126085.html>.
2. Aune B. Behavior solutions for the inclusive classroom: A handy reference guide that explains behaviors associated with autism, Asperger's, ADHD, sensory processing disorder and other special needs / B. Aune, B. Burt, P. Gennaro. — Texas : Future Horizons, 2010. — 150 p.

3. *Action research for inclusive education: Changing places, changing practices, changing minds* / F. Armstrong, M. Moore (eds.). — London and New York : Routledge Farmer, 2004. — 160 p.
4. *Best practices for the inclusive classroom* / R. T. Boon, V. G. Spencer (eds.). — Waco, Texas : Prufrock Press Inc., 2010. — 342 p.
5. *Learning Diversity in the Chinese classroom: Contexts and Practice for Students with Special Needs* / Sh. N. Phillipson (ed.). — Hong Kong University Press, 2007. — 520 p.
6. *Gnoevskaja O. Ju.* Specifika raboty pedagoga s roditeljami v uslovijah obrazovatel'noj integracii / O. Ju. Gnoevskaja // Akademik Tulegen Tazhibaev – osnovatel' psihologicheskoy i pedagogicheskoy nauki v Kazahstane : materialy mezhdunar. nauch.-prakt. konf., posvjashhennoj 80-letiju professora Zholmuhana Turkpenuly, 21 nojab. 2014 g. ; gl. red. S. Zh. Praliev. — Almaty : KazNPU imeni Abaja ; izd-vo Ulagat, 2014. — S. 28–33.
7. *Gnojevs'ka O. Ju.* Integracija jak profesijnyj rozvytok // Aktual'ni pytannja korekcijs'noj osvity (pedagogichni nauky) : zb. nauk. pr. / O. Ju. Gnoevskaja ; za red. V. M. Syn'ova, O. V. Gavrylova. — Vyp. IV. — Kam'janec'-Podil's'kyj : Medobory-2006, 2014. — C. 48–56.
8. *Kolupajeva A. A.* Inkljuzyvna osvita: realii' ta perspektyvy / A. A. Kolupajeva. — K. : Sammit – Knyga, 2009. — 272 s.
9. *Sheremet M. K.* Logoterapevtychna robota z autychnymy dit'my / M. K. Sheremet, D. I. Shul'zhenko // Nauk. chasopys NPU imeni M. P. Dragomanova : zb. nauk. prac'. — K. : NPU imeni M. P. Dragomanova. — 2014. — Vyp. 26. — S. 272–278. — (Serija 19. Korekcijs'na pedagogika ta special'na psihologija).
10. *Shul'zhenko D. I.* Osoblyvosti inkljuzyvnoi' formy osvity uchniv iz zatrymkoju psihichnogo rozvytku / D. I. Shul'zhenko // Nauk. chasopys NPU imeni M. P. Dragomanova. — 2013. — Vyp. 23. — S. 415–420. — (Serija 19. Korekcijs'na pedagogika ta special'na psihologija).
11. *Aktual'nye problemy korekcionnoj pedagogiki i psihologii* : sb. nauch. tr. / pod obshh. red. V. N. Sineva, L. A. Druzhininoj. — Kyi'v : DIA. — 2015. — 314 s.
12. *Bezljudnyj R. O.* Vyhovni tehnologii' rozvytku zhyttjevoi' kompetentnosti pidlitkiv z osoblyvymy potrebamy v SSHa : avtoref. dys. na zdobuttja nauk. stupenja kand. ped. nauk : 13.00.07 / R. O. Bezljudnyj. — Uman' : B.v., 2012. — 20 s.
13. *Zaharchuk M.* Analiz systemy pidgotovky pedagogiv inkljuzyvnoi' shkoly u SSHa / M. Zaharchuk, Ju. Zakaulova // Nauk. visn. Melitopol'. derzh. ped. un-tu imeni Bogdana Hmel'nyc'kogo. — 2014. — № 12. — S. 21–28. — (Serija : Pedagogika).
14. *Mys'kiv L. I.* Inkljuzyvna osvita Ukrai'ny: osoblyvosti vprovadzhennja / L. I. Mys'kiv // Ukrai'n. chasopys mizhnar. prava. — 2013. — № 3. — S. 121–125.
15. *Shadoian-Gersing V.* Educating teachers for diversity: meeting the challenge / V. Shadoian-Gersing // Values of cultural diversity as a factor of the development of modern school. Role and competences of the teachers, principals and teacher trainers : materials of the International Conference. — SPb : SPbAPPO, 2011. — P. 20–23.
16. *Graumann O.* Geterogennost' kak pedagogicheskaja problema / O. Graumann, M. Pevzner // Inkljuzivnoe obrazovanie: problemy i perspektivy : sb. nauch. tr. po materialam mezhdunar. nauch.-prakt. konf., (19–21 maja 2014 g.) / sost. E. V. Ivanov ; NovGU im. Jaroslava Mudrogo. — Velikij Novgorod, 2014. — S. 6–13.
17. *Skubashevs'ka T.* Problema tolerantnosti u zrizi mizhkul'turnogo dialogu / T. Skubashevs'ka // Praktychna filosofija. — 2004. — № 4. — S. 108–113.
18. *Declaration of Principles on Tolerance* (adopted by the General Conference of UNESCO at its twenty-eighth session in Paris, on 16 November 1995). — Retrieved from : <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001518/151830eo.pdf>.
19. *Reut V. G.* Metodika issledovanija urovnja professional'noj gotovnosti pedagogov k rabote s geterogennymi gruppami uchashhij'sja / V. G. Reut // Inkljuzivnoe obrazovanie : problemy i perspektivy : sb. nauch. tr. po materialam mezhdunar. nauch.-prakt. konf., (19–21 maja 2014 g.) / sost. E. V. Ivanov ; NovGU im. Jaroslava Mudrogo. — Velikij Novgorod, 2014. — S. 292–299.

20. *Ushanova I. A.* Menedzhment mnogoobrazija v mediatizirovannoj akademicheskoy srede / I. A. Ushanova // Inkluzivnoe obrazovanie: problemy i perspektivy : sb. nauch. tr. po materialam mezhdunar. nauch.-prakt. konf., (19–21 maja 2014 g.) / sost. E. V. Ivanov ; NovGU im. Jaroslava Mudrogo. — Velikij Novgorod, 2014. — S. 203–208.
21. *Diversity Management*. Retrieved from : Duisburg-Essen University official web-site : https://www.uni-due.de/en/diversity_management.php.
22. *Diversity @ University Bremen*. Retrieved from : Bremen University official web-site: <http://www.uni-bremen.de/diversity.html>.
23. *Diversity Management*. Retrieved from : Heidelberg University official web-site : http://www.uni-heidelberg.de/excellenceinitiative/institutionalstrategy/diversity_management.html.
24. *Hackle D.* Cultural and Linguistic Diversity in Australian schools / Reactions and Changes in Teacher-Training / D. Hackle // Values of cultural diversity as a factor of the development of modern school. Role and competences of the teachers, principals and teacher trainers : materials of the International Conference. — SPb : SPbAPPO, 2011. — P. 11–14.
25. *Kowar G.* Vielfalt als Potential und Herausforderung: Was Braucht die Bildung? / G. Kowar // Values of cultural diversity as a factor of the development of modern school. Role and competences of the teachers, principals and teacher trainers : materials of the International Conference. — SPb : SPbAPPO, 2011. — P. 6–10.
26. *Pedagogichna* konstitucija Jevropy [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://www.arpue.org/index.php/en/journal-european-pedagogical-studio/pedagogical-constitution-of-europe>.